

A jász népfőiskolák történetéből

Jász-Nagykun-Szolnok megye művelődéstörténete nem lenne teljes a térségben működött népfőiskolák történetének feltárása nélkül. A magyar népfőiskola-mozgalom történetéről kapott általános áttekintés segítséget ad a megyében fellelhető néhány – s elsősorban jászági – népfőiskola tanulmányozásához. A két világháború közötti népfőiskolai mozgalom helyzetéről a Boros Lajos által szerkesztett és 1944-ben megjelent elemző, értékelő összefoglalásból kapunk ismereteket.¹ A tanulmánykötetet azoknak az adatoknak a feldolgozásával készítették, amelyeket a belügyminiszteri körrendelet alapján kértek be valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjétől és a megyei városok polgármestereitől. A körrendelet megalkotásának elsődleges célja az volt, hogy a népfőiskolai mozgalom egyre nagyobb mértékű kiteljesedéséről átfogó képet kapjanak.

Ebből az országos kimutatásból megtudhatjuk, hogy 1922. és 1942. között megyénk területén Jászberényben és Karcagon szerveztek népfőiskolákat. (Az adatgyűjtés nem volt teljes, hiányzik belőle a mezőtúri és törökszentmiklósi protestáns népfőiskola.)² A korabeli helyi sajtóból az időpontok könnyen ismertté válnak.³ Így tudjuk, hogy az első jász népfőiskola megnyitására 50 évvel ezelőtt, 1942. január 8-án került sor a Jászberényi Tanítóképző Intézetben. A karcagi népfőiskola szintén 1942-ben nyílt meg, anyagi helyzetéből és szervezési nehézségekből adódóan azonban csak rövid ideig tudott működni.

A Jász Hírlapban 1940-ben dr. Erdős István írása (Miért kellene a népfőiskolák?), majd 1941-ben az Ugar című kulturális folyóiratban Bognár Gyula írása (Miért van szükség a jászberényi népfőiskolára?) már jelezte a szervezés szándékát. Bognár Gyula – tanítóképző intézeti tanár – ékes szóval buzdítja a Jászság gazdaifjúságát tanulásra, a népfőiskolán való részvételre. „A Jászság tehetséges, jellemes gazdaifjúságának részt kell vennie a január hónapban meginduló jászberényi népfőiskolai tanfolyamon. Szélesebb látókörű, nagyobb tudású, öntudatosabb, vezetni és irányítani tudó magyar földműveseket akarnak itt nevelni. Jó eszű, tehetséges ifjainknak meg kell ismerni a magyarság nagy sorskérdéseit, meg kell győződnie az összetartás, az egyet akarás fontosságáról, (...) látniuk kell, hogy önzetlen, akarat erős emberekre van szüksége az országnak, s hogy jellem nélkül a legnagyobb tudás is értéktelen. Nagy szükség van a helyes magyar és a helyes paraszti öntudatra ébresztésre is. Ezért kell a falu vezető gazdáinak ismerniük a magyarság történetét, földjének mivoltát, természeti kincseit, s általában a magyarság helyzetét Európa népei között. Ezeknek az ismereteknek a birtokában másképpen látja majd a gazdaifjú faluja életét és problémáit.”⁴

Részben ez az érzelmekre is ható felhívás a magyarázata annak, hogy miért éppen a Jászságban szerveződött és valósult meg a 10 hetes népfőiskolai tanfolyam a vármegyében. Másrészt magyarázatot kapunk rá, ha a jász öntudat felől közelítjük a kérdést. A Jászság önálló közigazgatási egység volt évszázadokon keresztül. A korábbi kiváltságos állapot, illetve az önálló közigazgatás hatása nem múlt el nyomtalanul. A jász öntudat megmutatkozik a munkához való viszonyban, a munkával szerzett javak értékelésében, maga után vonva egy sor magatartásbeli sajátosságot, szokást és szimbólumrendszert.⁵ A munka erkölcsi kategória és értékmérő a jász közösségekben. Realizálódik ez a települések külső képében, gazdálkodásában, családi-rokoni kapcsolataiban, valamint a műveltség iránti igényében és a puritán életvitelében.

Az iskoláztatás lehetősége a jász ifjak számára ugyanolyan volt, mint az ország bármely részén. A kis- és középbirtokon való tanyás gazdálkodás az elemi iskolát végzett 12 éves fiúgyermekket csak kivételes esetben tudta nélkülözni. „A parasztság iskoláztatása, műveltségük gyarapítása a közoktatás velük szembeni mostohaasága, azaz a falusi népiskolai oktatás elhanyagoltsága miatt nem valósult meg a kívánt mértékben, s ez gátolta a kisgazda osztályt önálló igényeinek érvényre juttatásában” – írja e kor jelentős szociálpolitikusa, Czettler Jenő, aki agrárszakértő is egyben.⁶

¹Boros Lajos: A magyar népfőiskola-mozgalom. Gödöllő, 1944.

²Kovács Bálint: A magyar népfőiskolák múltja 1948-ig. Népfőiskola tegnap, ma, holnap. Szerk.: Harsányi István Bp., 1991. Püski-MNT 71–73. old.

³Ugar. 1942. jan. 10., Jász Hírlap Jászberény, 1942. jan. 10.

⁴Bognár Gyula: Miért van szükség a jászberényi népfőiskolára? Ugar 1941.

⁵Szabó László: Jászság. Bp., 1982. Gondolat

Az I. Jász Népfőiskola hallgatói és tanárai. Jászberény, 1942. március 14.

Az általános és mindenkire kötelező népoktatás és egységes tanterv a két világháború között csak részben valósult meg. Ennek egyrészt szociális, másrészt iskolaszervezeti okai vannak. A szociális okok a parasztság széles rétegeinek anyagi helyzetéből adódtak, míg az iskolaszervezeti okok között az iskolákat fenntartó testületek (állam, egyház, község, magánszemélyek) mindenkori anyagi helyzete volt meghatározó. Földes Ferenc felmérése szerint az 1930/31-es tanévben 844 paraszty gyermek járt gimnáziumba, ez a középiskolai tanulói fűtség 1,3%-a.⁷ Az elemi iskolából kikerülő parasztszármazású falusi fiatalok számára a művelődés, szórakozás lehetőségét az iskolán kívüli népművelési bizottságok által szervezett előadások, tanfolyamok jelentették a jól működő olvasóköri, gazdaköri kulturális egyesületek programjai mellett.⁸

A Jászság, Jászberény és a jász falvak kihasználva azt a szellemi légkört, amit a térségben élő értelmiség, a tanítóképző intézet és a középiskolák tudós tanárai, a jászság tollforgatói, művészei jelentettek, jelentős eredményeket értek el az iskolán kívüli népművelés területén.⁹ Ilyen előzmények után került sor az első jász népfőiskola megszervezésére. A szervezésben Vágó Elemér – gyakorlóiskolai tanár – személye meghatározó volt. Az 1941 őszi megkezdődött szervezésnek két útja volt: az Ugar című folyóiratban megjelent felhívás az 1942 januárjában induló népfőiskolára, valamint az a körlevél, amelyben a jász falvak polgármestereitől várták azoknak a fiataloknak a népfőiskolára küldését, akikre visszatérésük után a faluvezetésben számítanak. Ugyanezt a felhívást megkapták a KALOT helyi vezetői is ugyancsak javaslattevő céllal. A felvétel a népiskola 6. osztályának elvégzéséhez, valamint a tandíj befizetésének vállalásához volt kötve. A felhívásra 50 fiatal jelentkezett, a tanfolyam tandíját azonban csak 32 fiatal tudta előteremteni. Mint adatközlőim elmondták, készpénz mellett természetbeni hozzájárulást is elfogadtak a szervezők. A tanfolyamra felvett hallgatók községenkénti megoszlása a következő volt:¹⁰ Jászberényből 10 fő, Jászapátiból 4 fő, Alattyanból 3 fő, Jászkisérről 2 fő; Jásztelekről 2 fő, Pusztamonostorról 2 fő, Jánoshidáról 2 fő, Jászfelsőszentgyörgyről 2 fő, Erkről 2 fő, Jászszentandrásról 1 fő, Jászárokszállásról 1 fő. A felvett hallgatók közül egynek gimnáziumi, kettőnek polgári iskolai végzettsége volt.

⁶Balogh István: A parasztság művelődése a két világháború között. Bp., 1973. Akadémiai, 48. old.

⁷Földes Ferenc válogatott művei. Összeáll. Simon Gyula. Bp., 1957. Tankönyvkiadó, 118. old.

⁸Kiskun József: Népfőiskolai tanfolyam Jászberényben. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye iskolán kívüli népművelésének története. Összeáll. Soós József. Szolnok 1943. 227–230. old.

⁹Ugyanott.

¹⁰Jász Hírlap 1942. január

A tanfolyam költségeihez a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, valamint az ONCSA (Országos Nép- és Családvédelmi Alap) jelentős összeggel hozzájárult. Néhányan jelentős támogatást kaptak a tandíj kifizetéséhez a népfőiskolai tanulmányi alapból.

A népfőiskolai tanfolyam *tananyagának* összeállításánál az előadók figyelembe vették az ország különböző népfőiskoláin kialakult képzési gyakorlatot, s így gazdag ismeretanyag átadására készültek fel. *Célként* az érzelem, értelem és akarat harmonikus nevelése által az egészséges jellem kialakítását fogalmazták meg. Ennek elérése érdekében a nemzeti alapon nyugvó általános műveltség megteremtéséhez a nép nyelvét, irodalmát, történelmét, természeti viszonyait, kedélyállapotát, közigazgatási, jogalkotási, törvényességi kérdések megvitatását, mezőgazdasági, gazdálkodási ismeretek gyakorlati átadását valósították meg 10 héten keresztül. Tudatosan vállalták a faluvezetők képzését. Nagy hangsúlyt fektettek az előadók a tájégség természeti adottságának és a rajta élő nép múltjának és jelenének megismertetésére, s ezáltal az érzelmi kötődés megalapozására.

Az előadók a tanítóképző intézet, a mezőgazdasági szakiskola tanárai voltak valamint a város polgármestere, ügyvéde és a kórházi főorvos, továbbá a református, a katolikus lelkész és a prelátnak. A népfőiskolai tanfolyamok esetében meghatározó a nevelő személye. Ezen azt a személyt kell érteni, aki az egész szorgalmi időszak alatt együtt lakik a hallgatókkal, így ez esetben Vágó Elemér gyak. isk. tanár, illetve Berzátzy László tanítóképző intézeti tanár.¹¹

Napirendjük a következő volt: Ébresztő reggel 6 órakor, 8–12-ig az előadóteremben való munkálkodás (különböző foglalkozások), 12–13 óra között egyéni felkészülés, könyv- és folyóiratolvasás, konzultáció, beszélgetés. 13 órakor ebéd, majd 15 óráig szabad foglalkozás, 15–17 óráig közös foglalkozás, után 17–19 óra között fakultatív programok, testnevelés, énekpar, zenei program, valamint a másnapi foglalkozásra való felkészülés szerepelt. Vacsora után a napi események összefoglalása, kiértékelése, valamint filmvetítés, műkedvelő előadások, irodalmi rendezvények szerepeltek programként.

Az előadók általában olyan módszereket használtak, amelyek során a hallgatókat is bevonhatták a tanításba, erre a *társalgás, a beszélgetés* volt a legmegfelelőbb. Közölni csak a feltétlenül szükségeseket közölték, ami az érdeklődés felkeltéséhez kiindulópont, s a beszélgetés elindítója lehet. A beszélgetés közelebb hozza egymáshoz az előadót és a hallgatót, hamarabb kifejlődik a bizalom, amely nagyon fontos a népfőiskolai nevelésben. Ennek a módszernek az alkalmazása nagy hatással volt a hallgatókra, hiszen a tekintélytisztelő, zárt családi körben felnőtt fiatalok számára az előadók részéről megnyilvánuló közvetlenség, sok esetben partnerség addig elképzelhetetlen volt.

Pedagógiai módszerként alkalmazták a *munkáltatást*, a különböző készségek fejlesztését. Az önálló felkészülésről közösség előtt szabadelőadás formájában adtak számot egy-egy foglalkozáson. A faluvezető-képzéshez hozzátartozott a megszerzett elméleti ismeretek gyakorlatban való alkalmazásának ellenőrzése. A közösség előtti felszólalást, szereplést, véleménynyilvánítást különböző személyre szóló feladatokkal gyakorolták.

A jellemképzés, személyiségfejlesztés nagyon sokat jelentett a hallgatók számára. A 10 hetes intenzív személyiségfejlesztő, közösségi életre felkészítő népfőiskolai kurzus színvonalas programjával, az előadók közvetlenségével az általános műveltség és a gazdasági ismeretek helyes arányával elérte a kitűzött célt: érzelem, értelem és akarat harmonikus nevelése által sikerült a jellemnevelés, a népfőiskolai tanfolyam 1942. március 14-én eredményesen zárult.

A záróvizsgán valamennyien szabadelőadás formájában adtak számot a tanultakról, s a jelenlévő neves közéleti személyekből, hozzátartozókból méltán váltottak ki ezáltal elismerő szavakat. A nyilvánosság előtt bátran szereplő fiatalok beszámolóiból a felelősséggel szóló, érett gondolkodású leendő faluvezetők képe rajzolódott ki, olyan fiataloké – mint Kiskun József írja –, „akik átéreztek, hogy a magyar falu vezetője csak olyan ember lehet, aki tudásban erősebb a többinél, akinek lelke nemesebb érzelmekkel telítődött és akiben él a jóra való hajlam”.¹²

Turóczyiné dr. Veszteg Rozália

¹¹Kiskun József i. m.

¹²Ugyanott.